

ALOIS MUSIL (1868 - 1944): ARCHAEOLOGY OF LATE ANTIQUITY AND THE BEGINNING OF ISLAMIC ARCHAEOLOGY IN THE MIDDLE EAST

Oponentský posudek doktorské disertace Mgr. Martiny Veselé

Předkládaná disertace je věnována tématu, které reflektuje aktuální oživený zájem o Aloise Musila u nás i ve světě, prohlubuje jej a zřetelně obohacuje o nové podněty a poznatky. Poté co Musilovy pozoruhodné výzkumné cesty, objevy, zjištění a aktivity byly již vícekrátě hodnoceny z historického, politického, antropologického, religionistického i specificky arabistického hlediska, nyní autorka přináší fundovaný pohled na Musilův přínos na poli archeologie v oblastech Sýrie a Jordánska. Mgr. Veselá je k takovéto neobyčejně náročné práci dobře kvalifikována: patří nepochybně mezi špičkové odborníky zabývající se Musilem. Soustředila rozsáhlé soubory informací z archivů (zvl. z Vyškova a Starých Hradů, také z rakouských zdrojů), z majetku Musilovy rodiny i z vlastních cest (mj. vlastní fotografie studovaných archeologických lokalit) a prostudovala samozřejmě veškerou relevantní literaturu k tématu. Svá studia a bádání realizovala zčásti na pařížské Sorbonně u předního znalce islámské archeologie prof. A. Northedge. Disertace je určena mezinárodní odborné komunitě, které na tomto poli může takovouto přínosnou syntézu, využívající plně české heuristické zdroje, přinést jen badatel od nás. Proto je práce psána anglicky: tato skutečnost je její silnou, ale i slabou stránkou.

Disertace má promyšlenou, dobře koncipovanou, přehlednou strukturu. V posudku ji budu sledovat a příležitostně připojovat drobné připomínky. Po dobrém úvodním vymezení motivací, cílů a metod práce (1) následuje obsáhlá kapitola (2) o vývoji evropských odborných zájmů o Blízký východ; zvláštní pozornost přitom patří archeologii, až po moderní letecké snímkování (A. Poidebard aj.) a krátký nárys dnešního stavu a úkolů. Význam Aloise Musila může tak být zasazen do širokého obecného rámce progresu vědeckých snah. Český komponent je zaznamenán už v počáteční podkapitole (2.1). Trochu překvapivě mezi vypočítanými ranými cestovateli s náboženskou motivací chybí Martin Kabátník (ve Svaté zemi 1491-2). Nizozemce S. Hurgronjeho bych neřadil do německé tradice (s. 27 a 28), zvláště když si připomeneme jeho iniciativu s oceňováním osmanského džihádu proti Dohodě za svatou válku „made in Germany“. K tomuto tématu doporučuji autorce monografii Wolfganga G. Schwartze *Djihad "Made in Germany". Der Streit um den Heiligen Krieg 1914-1915*. Tím spíše, že C. H. Beckerovi se tehdy nepodařilo vtáhnout A. Musila do německého šiku.

Další kapitoly jsou věnovány Musilovu životu, cestám a odbornému i popularizačnímu dílu (3) a dále pak autorčinu hodnocení Musilovy fotodokumentace, kartografických prací a všech typů náčrtů a záznamů navštívených a zkoumaných archeologických lokalit (4). Poznávací hodnota této části práce, opřena o autorčinu znamenitou erudici, je nepochybná; nechybí ani rozsáhlé poznatky o tom, kde se dnes nalézají porůznu roztroušené zmiňované předměty a pramenné zprávy. Mnohé záznamy a náčrtky jsou přímo zařazeny v práci jako ilustrativní materiál. K přehlednosti biografických údajů přispívá chronologická tabulka připojená na konci práce (s. 206-210).

Dvě následující kapitoly shrnují údaje o Musilovu přínosu na poli antropologie (5 a 6). Jeho znalost arabského beduínského prostředí byla předmětem obdivu, někdy i závisti, již u odborníků jeho doby a byla poměrně dobře zpracována v musilovské literatuře. M. Veselá zvažuje kriticky i určité slabiny Musilových zpráv, které samozřejmě neodpovídají dnešním standardům antropologického terénního výzkumu. V kontextu recenzované disertace mají ovšem své místo údaje o beduínech, kteří našemu badateli přímo pomáhali, nebo naopak nesou vinu za ztráty při některých konfrontacích. Není pochyb, že Musilovy zprávy jsou dnes již připomínkou životního způsobu a hodnot, které moderní doba odsoudila k zániku. Jako zajímavý doplněk k tomuto tématu připomínám, že v r. 2009 obhájila v Praze na Fakultě humanitních studií UK palestinská antropoložka Nibal Khalil zajímavou práci o posledním beduínském společenství na Západním břehu, poblíž Jericha.

Následují velmi podrobné rozborů Musilových výzkumů věnovaných jeho nejslavnějšímu objevu - zámečku Qusajr Amra (7.1), opuštěnému, kdysi slavnému poutnímu městu Rusáfa (7.2), obecně diskutuji o umajjovských pouštních zámčích (8) a dalším lokalitám ve východní Sýrii a Jordánsku, kde se ve starověku táhl římský *limes* (9). Tyto kapitoly tvoří vlastně jádro disertace. Přesnou, podrobnou, metodicky perfektně jednotně zpracovanou databázi celkem 23 lokalit připojuje autorka ke své práci na zvláštních listech. Jde o lokality předislámské i umajjovské, velkou část z nich Musil zaznamenal ve své *Palmyreně*. Obecně platí, že u všech M. Veselá přesně zpracovává podíl A. Musila na poznání a hodnocení daných míst. Sama většinou přidává vlastní fotografie objektů. Soudím, že jakýkoliv další výzkum těchto lokalit může velmi profitovat z jejího systematického zpracování jako z téměř nepostradatelného zdroje.

Pokud jde o Qusajr Amra, práce zachycuje všechny peripetie hodnocení, datování, odhadů účelu a k dnešku pak i ničivých, či restaurátorských zásahů. Musil sám zprvu počítal s datováním do doby Ghassánovců, jeho později vyzrálý názor, že zámček vystavěl

umajjovský chalífa al-Walíd II, byl s menším upřesněním potvrzen současnými italskými restaurátory v květnu r. 2012. Je-li s Qusajr Amra Musilova vědecká prestiž až osudově spjatá, u Rusáfy (běžná je též výslovnost Resáfa) se k jeho jménu připojuje i jméno jeho žáka a spolupracovníka architekta A. Mendla. Na okraj tohoto tématu bych rád položil otázku: měl Musil povědomí také o „dead cities“ (*al-mudun al-majjita*, zvl. Serdžilla, Al-Bara aj.), ležících jihozápadně od Aleppa, která byla podobně jako Resáfa při změně obchodních cest za Umajjovců a raných Abbásovců opuštěna? Sám jsem je navštívil a vím, že je UNESCO eviduje, avšak nejsou turisticky příliš vyhledávaná, ani archeologicky probádána..

V závěrečných partiích disertace autorka naznačuje svou představu o další práci na archeologické databázi, k níž již tolik vykonala. Soudím, že předložená disertace by tu mohla být důležitým podkladem pro případný evropský grant.

Mám ovšem řadu kritických připomínek, s nimiž bude třeba počítat při případné publikaci na tomto základě. Především je nezbytná celková jazyková revize. Text se sice čte dobře, je dokonale srozumitelný a autorka používá správnou odbornou i běžnou terminologii, avšak neodpovídá pravidlům anglického stylu. Zvláště slovosled je spíše český než anglický (věty začínající předmětem), občas není dodržena souslednost časů, nesprávné je někdy užití či naopak neužití určitého členu. Přestože celkově práce vyhlíží velmi úhledně a má dokonale vedený poznámkový aparát, poměrně častým nedostatkem jsou slitá slova (bez mezer). Některé překlepy nebo defekty se vícekrát opakují, např. u údajů o archivu ve Starých Hradech je užito vždy defektní podoby Chateu. U arabských jmen připomínám jen několik poklesků: mamlúcký sultán se správně jmenoval Baybars (s. 24), citovaná kniha má být *Aghání* (s. 180), zimovišti se říká *maštá* (s. 181, jen jedno *t*).

Práce si celkově zaslouží vysoké ocenění *summa cum laude*. Je skutečným přínosem pro mladý obor islámské archeologie a pro plné zhodnocení významu Aloise Musila. Plně ji doporučuji k obhajobě jako podkladu k udělení vědecké hodnosti Ph.D. K případné publikaci by ale mohla být postoupena jedině po celkové jazykové revizi.

V Praze 29. 12. 2012

Prof. PhDr. Luboš Kropáček, CSc.

ese.

HTF a FF Univerzity Karlovy v Praze

Praze

